

MAKSUD SHAYXZADENING DRAMALARI MUSTAHKAM POYDEVOR YARATDI.

Toshkent davlat transport universiteti

Boyxo'rovov Diyorbek Sherzod o'g'li

Annotasiya. Shayxzada o'zining she'riy asarida asosan zamonaviy mavzularda yozgan, dramaturgiyasida esa tarixiy o'tmishga chuqur kirib, undagi zamonaviy muammolarni yoritishga yordam bergan raqamlar va voqealarga yangi badiiy hayot bag'ishlagan. O'zbek adabiyotining taniqli namoyandalaridan biri, taniqli shoir, dramaturg, adabiyotshunos va tarjimon Maqsud Shayxzada barchamizdan nafaqat aql, balki figura ma'nosida ham ajralib turardi. Muxtor-og'ining noqulay savoli unga erib ketganday tuyulmadi.

Kalit so'zlar: shoir, asar, Maqsud Shayxzod, kitob, she'r, janr, she'rlar.

Birinchi she'rlarini maktabda o'qiganida yozishni boshlagan. Ularni maktab tadbirlarida o'qidim. Uning birinchi she'ri 1921 yilda Bokuda "kommunist" gazetasida chop etilgan. Ozarbayjon tilida yozilgan ushbu davrdagi she'rlarning aksariyati "Shayxzod daftarida" qo'lyozmalar shaklida saqlanib qolgan.

Surgundan so'ng, 1930 yilda Toshkentda uning o'zbek tilidagi birinchi she'rlar to'plami "o'n she'r" nashr etildi. Shundan so'ng Maksud Shayxzadening yangi she'riy to'plamlari — "menga mos" (1933), "uchinchi kitob" (1934), "Respublika" (1935) nashr etildi. Uning ushbu davrdagi she'rlari fuqarolik va sevgi lirikasining namunalarini aks ettiradi. U o'zini boshqa she'riy janrlarda sinab ko'rgan, ammo unchalik muvaffaqiyatli bo'lmagan holda, versifikatsiya sohasida faol tajriba o'tkazdi.

Ueyn Javiid (azerb. , Huseyn Cavid; tug'ilgan ismi Huseyn Abdulla o'g'li Rasizade, 24 oktyabr 1882, Naxichevan 5 dekabr 1941, Tayshet tumani Shevchenko qishlog'i) ozarbayjonlik pedagog, shoir va dramaturg. XX asr boshlarida Ozarbayjonda romantizmning yorqin vakili bo'lgan. Huseyn Javid XX asr Ozarbayjon adabiyotini shakllantirishda katta rol o'ynadi. Falsafiy lirika motivlari, insonparvarlik va

insonparvarlik masalalari, tarixiy dramalar aks etgan asarlari bilan Huseyn Javid Ozarbayjon adabiyoti va dramaturgiyasida yangi sahifa ochdi.

Ikkinchi jahon urushi yillarida Maqsud Shayxzade bir nechta she'riyat to'plamlarini nashr etdi: "nima uchun kurash?", Jang va qo'shiq, yurak gapiradi, Saaz, Grozoy tug'ilganlar (oxirgi uchtasi rus tilida). U bir qator she'rlar yozgan, ular orasida Yuldash Axunbabayev haqidagi "o'n birinchi", "zhenya", "uchinchi o'g'il", "oqsoqol" she'rlarini alohida ta'kidlash kerak.

Shu bilan birga, uning vatanparvarlik ruhiga singib ketgan maqolalari va insholari nashr etiladi. Uning o'sha davrdagi she'rlarida o'zbek folklori va mumtoz she'riyatining eng yaxshi she'riy an'analari zamonaviy adabiyot yutuqlari bilan birlashtirilgan. Maqsud Shayxzade Sharq she'riyatining klassik janrlarida asarlar yozadi, redifdan keng foydalanadi. Masalan, u "biz nima uchun kurashamiz?" she'rida mesnevi shaklidan foydalanadi.» (1942).

Biz bitta haqiqatni eslaymiz:

"Agar siz tinchlikni xohlasangiz, urushda g'alaba qozoning."

Biz hayot huquqi uchun kurashamiz,

Bizning mehnatimiz yaratgan hamma narsa uchun.

Pushkin uchun kurash, Navoiy uchun,

Boburov uchun g'azal-janglar.

Maksud Shayxzadening urushdan keyingi ijodi ikki asosiy bosqichga bo'linadi. Birinchisi shoir hayotidagi fojiali voqea bilan ajralib turadi, u xalq dushmani deb e'lon qilindi va qatag'on qilindi. Uning Sibirdagi Irkutsk yaqinidagi lagerda o'tkazgan yillari uning sog'lig'iga jiddiy ta'sir ko'rsatdi va she'riyatida aks etdi.

Yangi bosqich shoir rehabilitatsiya qilingan 1956 yildan boshlandi va hayotining so'nggi o'n yilligini qamrab oldi. Bu uning she'riy va yozish qobiliyatini eng yuqori darajada ochib berish davri edi. U tomonidan "Toshkent haqidagi she'r" ("Toshkentnam", 1958), "chorak asr divan" tanlangan asarlari to'plami, "yillar va yo'llar" lirik to'plami (1961), "Prospekt", "dunyo abadiy" to'plamlari yozilgan.

Shu davrda Maqsud Shayxzoda o'zining asosiy drama asari — XIV asrda Samarqandda yashagan Amir va olim Mirza Ulug'bek hayotining so'nggi yillari haqida "Mirzo Ulug'bek" (1964) tragediyasini yozgan. U "Ulug'bek yulduzlari" (rejissyor Latif Fayziyev, 1964) ssenariysini yaratgan ushbu pyesadan tashqari, shoir XIII asrda mo'g'ullar istilosiga qarshi kurash to'g'risida "Jalaleddin Manguberdi" (1941) dramalarini yozgan va " Abu Reyxon Biruni " (saqlanmagan), taniqli o'zbek olimi haqida. Maksud Shayxzoda dramalari o'zbek she'riy dramaturgiyasining mustahkam poydevorini yaratdi.

Maksud Maksumbek-ogli Shayxzade 1908 yil 7 noyabrda Aresh viloyati, Yelizavetpol guberniyasi, Rossiya imperiyasi Agdash qishlog'ida (hozirgi Ozarbayjon Respublikasidagi shahar) ozarbayjonlik ziyolilar, shifokor Maksumbek Shayxzade va uning rafiqasi Fotima-xanum oilasiga tug'ilgan.

Boshlang'ich ta'limni mashhur pedagog Muxtor Efendi asos solgan "Rushdiye" maktabida olgan. 1920 yildan 1925 yilgacha Boku pedagogika bilim yurtida sirtqi bo'limda o'qigan, u erda uning o'qituvchilari orasida Huseyn Javid, Abdulla Shaik, Jabbar Efendizade, Medina Giyasbeyli, Xalq o'qituvchisi jamo Jabrailbeyli bo'lgan. O'qishni tugatgandan so'ng ikki yil davomida Dag'istonning Derbent va Buynaksk o'quv yurtlarida dars berdi.

1928 yilda Ozarbayjon SSRda bolşeviklarning milliy ziyolilarga qarshi quvg'inlari boshlanganida, Maqsud Shayxzade Toshkentga surgun qilingan. 1933 yilda Boku pedagogika institutini tamomlagan. 1933 yildan 1935 yilgacha O'zbekiston SSR Xalq komissarligi fan qo'mitasi huzuridagi aspiranturada o'qigan. 1935-1938 yillarda V. O'zbekiston SSR Fanlar Akademiyasi A. S. Pushkin.

Ozarbayjon davlat pedagogika universiteti (azerb. Azarbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, agpu, ADPU) pedagog kadrlar tayyorlash bilan shug'ullanadigan davlat oliy ta'lim muassasasi. 2021 yilga kelib universitet Ozarbayjondagi ikkinchi yirik oliy o'quv yurti bo'lib, 18600 dan ortiq talaba, 1684 professor va ma'muriy-texnik tarkibga ega edi. 1921 yildan 2021 yilgacha 160 mingdan ortiq talaba AGPUNI tamomlagan[1]

1938 yildan Toshkent pedagogika institutida o'zbek adabiyoti tarixidan dars bergan. Nizomiy, fakultet dekani va o'zbek adabiyoti kafedrasini mudiri bo'lib ishlagan. Muntazam ravishda davriy nashrlarda chop etilgan. Uning faol tarjima faoliyati, o'zbek adabiyoti sohasidagi ishlari va pedagogik faoliyati unga O'zbekistonning ilmiy muhitida mashhurlik keltirdi.

1952 yil sentyabr oyida kontrrevolyutsion g'oyalarni tarqatishda ayblanib, yashirin tashkilot rahbari deb e'lon qilindi. Hamkasblari va do'stlari tomonidan xiyonat qilingan, xalq dushmani sifatida 25 yilga ozodlikdan mahrum etilgan. 50-yillarning o'rtalarida Irkutsk yaqinidagi lagerdan ozod etilgan va reabilitatsiya qilingan.

Maqsud Shayxzoda 1967 yil 19 fevralda Toshkentda vafot etdi. Chigatay memorial qabristonida dafn etilgan. Yozuvchi nomi Toshkent shahridagi 167-o'rta maktabga berilgan.

Adabiyotlar

1. Мамурова Ф.И. и Дурдона О. (апрель 2024 г.). МАКСУД ШАЙХЗОДАНИНГ «МИРЗО УЛУГБЕК» АСАРИ ТАЛИЛИ. В Международной глобальной конференции (Том 1, № 6, стр. 79-81).
2. Durдона, O., & Mamurova, F. I. (2024, April). MAQSUD SHAYXZODA "TOSHKENTNOMA". In International Global Conference (Vol. 1, No. 5, pp. 148-152).
3. Mamurova, F., & Obutjonova, D. (2024). MAQSUD SHAYXZODANING "JALOLIDDIN MANGUBERDI" DRAMASINING YOZILISH TARIXI VA VATANGA BO'LGAN MUHABBATI, JASORATINING IFODALANISHI. Академические исследования в современной науке, 3(12), 13-16.
4. Mamurova, F., & Obutjonova, D. (2024). DESCRIBING MAKSUD SHAIKZODA. Current approaches and new research in modern sciences, 3(4), 5-8.
5. Durдона, O., & Islamovna, M. F. (2024, March). SHAYXZODA SIYMOSIGA TA'RIF. In International Global Conference (Vol. 1, No. 1, pp. 188-191).

6. Mamurova, F., & Qodirov, I. (2024). MAQSUD SHAYXZODANING “TOSHKENTNOMA”-SHUKRONALIK DOSTONI. Молодые ученые, 2(6), 87-89.
7. Islamovna, M. F. (2024). THE PLACE OF MAKSUD SHEIKZODA'S LIFE AND CREATION IN UZBEK NATIONAL LITERATURE. МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА, 2(2), 471-474.